

Formes vi av arv eller miljø?

Jon Kvalbein, 13. april, 2010.

Harald Eias programserie Hjernevask på NRK 1 har på nytt reist det gamle spørsmålet: Er det arv eller miljø som bestemmer hvem vi er?

Debatten startet tidlig i fjor. Er vi et produkt av genene våre? Eller er det ytre påvirkning fra våre omgivelser som bestemmer våre handlinger og vår personlighet? I TV-serien Hjernevask har kjønnsforskere med rette fått skarp kritikk for å overse viktige biologiske forskjeller mellom mann og kvinne. Da Agnes Bolsø og Jørgen Lorentzen ble konfrontert med resultater fra medisinsk og biologisk forskning, reagerte de med latter og avvisning. De gav inntrykk av å være hjernevasket av sin egen ideologi.

Ideologisk kjønnsforskning

Kjønnsforskningen i Norge er dominert av en dogmatisk ideologi. Dens utgangspunkt er at alle mennesker til alle tider vil kjenne begjær til begge kjønn, og at det i stor grad er sosialt bestemt hva vi oppfatter som akseptabelt. Kjønn og seksualitet er kulturbestemt, får vi høre. Norsk forskningsråd har siden 2001 stått bak et kjønnsforskningsprogram som i høy grad har hatt en ideologisk og politisk funksjon. I boka "Når heteroseksualiteten må forklare seg" (Tapir 2007), utgitt med bakgrunn i kjønnsforskningsmiljøet i Trondheim, rettes det i innledningen kritikk mot mor-far-barn-familien, mot forestillingen om at heteroseksualitet er noe naturgitt og mot "undertrykkelsen" av lesbiske og homofile som på den tiden var "unntatt fra retten til assistert befruktning, adopsjonsrettigheter og ekteskap". Blant kjønnsforskerne finner vi mange av de mest aktive pådriverne bak den nye "kjønnsnøytrale ekteskapsloven". Den rødgrønne regjeringen har vært rundhåndet med penger til deres prosjekter.

Kjønnsforskningen bruker ofte et språk som egner seg best for innvidde. Vi siterer fra prosjektet "Når heteroseksualiteten må forklare seg", med Trine Annfelt som leder: "Prosjektet tar for seg den heteronormative diskursen og hvordan den produserer og konstruerer individets kjønn og seksualitet gjennom å sette ord på hva som er korrekt kjønn og seksualitet. Forståelsen er at diskursen er gjennomsyret av makt." Eller oversatt til forståelige ord: Prosjektet forutsetter at å fremstille samlivet mellom mann og kvinne som det normale, er uttrykk for makt og derfor forkastelig. Den tradisjonelle seksualmoralen blir med dette stemplet som en form for undertrykkelse.

Wencke Mühleisen er førsteamanuensis og faglig leder for Nettverk for feministisk teori og kjønnsforskning ved Universitetet i Stavanger. I mange år var hun performance-kunstner, der hun blant annet fikk mye oppmerksomhet da hun iscenesatte samleie for åpen scene for å protestere mot bluferdigheten. I 9 år var hun medlem av et radikalt kollektiv i Østerrike som praktiserte fri sex og kollektiv barneoppdragelse. I Klassekampen 19. oktober skrev hun: «Dagens feminisme hevder dessuten klinkende og klart at ingen fullt ut kan være menneske som ikke også står fri til å velge kjærlighets- og seksualpartnere uavhengig av kjønn og seksuell orientering.» Legg merke til hvor dogmatisk dette menneskesynet er! Til Klassekampen 20. mars sa hun: "Den enkle påstanden at kjønn er en sosial konstruksjon, mener jeg er helt uproblematisk."

Evolusjonsbiologisk kritikk

Biologer kritiserer kjønnsforskningen for å undervurdere at kjønn er knyttet til arv, gener og hormoner. Den overser at det er en biologisk forskjell mellom menn og kvinner. I Klassekampen 14. oktober skrev Klassekampens vitenskapsjournalist Bjørn Vassnes: «En forskning som ikke er i stand til å møte kritikk, er ingen forskning, men en ideologi. Samtidig som forskningen mer og mer foregår i et lukket rom, ser vi at båndene mellom forskning og myndigheter blir sterkere. Mye av kjønnsforskningen er finansiert av offentlige organer som vil ha ryggdekning for sine (politiske) tiltak. At kjønnsforskningen ikke er spesielt fri, vises i det faktum at den sjelden kommer med resultater som går imot offentlig likestillingspolitikk.»

At det dreier seg om en ideologisk konflikt, kommer tydelig fram ved at Agnes Bolsø i Klassekampen dagen etter kvitterte med å skrive at evolusjonspsykologien er en trosretning. Etter mitt syn har begge rett. Kjønnsforskningen har et ideologisk utgangspunkt og mål. Men når genene blir gjort til forklaring på alle våre handlinger og tanker, er også evolusjonsbiologen blitt en ideologi. Når biologen Richard Dawkins tillegger genene "egoistiske" egenskaper som styrer menneskets handlinger, blir det ikke mye rom verken for miljøets innflytelse eller for menneskets frihet og ansvar for sine handlinger.

Venstresidens dilemma

Arv-miljø-debatten avspeiler en uforløst spenning som den politiske venstresiden har slitt med i mange år. Gruntanken bak den marxistiske revolusjonen er at ved å bedre samfunnsforholdene, vil også mennesket bli bedre. Altså: Ved å endre menneskets miljø, kan man også endre menneskets natur. Denne tenkningen rimer ikke med arvelæren, som fastslår at organismers egenskaper i liten grad lar seg påvirke av miljøet. Stalin allierte seg med agronomen Lysenko og forfulgte arvelærens tilhengere i Sovjet. Dette er omtalt som den største skandalen i det tyvende århundres naturvitenskap. Kjønnsforskere som i dag hevder at kjønn bare er en sosial konstruksjon, representerer en tilbakevending til Lysenkos og Stalins neglisjering av arvelæren. De opptrer som en selvoppnevnt elite som i motsetning til alle andre har klart å løsrive seg fra historiens og kulturens normer og nå skal frigjøre en "fremmedgjort" verden til å tenke som de selv. Det er ikke overraskende at kjønnsforskere flest tilhører den politiske venstresiden.

Samtidig finner vi mange av de fremste evolusjonsbiologene på den samme politiske venstresiden. Ikke få av disse er aktive ateister som bruker evolusjonslæren som våpen mot den kristne skapertanken. Alt som ikke kan dokumenteres vitenskapelig, betrakter de som uvirkelig. Denne feilslutningen skyldes deres innskrenkede vitenskapssyn og virkelighetsoppfatning. Den biologiske forskjellen mellom kjønnene kan imidlertid dokumenteres. På dette grunnlag angriper de med rette kjønnsforskningen. Men en evolusjonsbiologi som tolker all menneskelig atferd og tenkning som et genetisk resultat av evolusjonen, er heller ingen objektiv vitenskap. Mennesket blir her redusert til et høyerestående dyr. En biologisk forskning som bruker de samme metoder for å undersøke mennesker og dyr, avdekker i praksis bare det som mennesker og dyr har felles.

Situasjonen blir ikke enklere ved at den politiske venstresiden er under sterk innflytelse fra kulturradikalismen, som hevder at hvert enkelt individ kan og bør velge sin egen identitet, sitt livssyn og sin moral. Kulturradikalismen forutsetter altså at mennesket i stor grad kan ta selvstendige avgjørelser uavhengig av både arv og miljø. Vi får håpe at den nye arv-miljø-debatten kan føre til en opprydding og avklaring når det gjelder

menneskesynet på den politiske venstresiden. Desverre er det foreløpig lite som tyder på at dette vil skje.

Hva er et menneske?

Krangelen er i full gang for åpen scene: Er vår atferd er et resultat av arv eller miljø? Begge deler, vil nok de fleste mene. Men også dette svaret er utilstrekkelig.

For mennesket er ikke bare et produkt av arv og miljø. Det er et moralsk vesen. Det kan stilles til ansvar. Dette skjer når en forbryter blir dømt for sine overtredelser. Da nytter det ikke å skyldte på arveanlegg og oppvekstmiljø. Ansvar forutsetter handlefrihet, og denne friheten er menneskets adelsmerke.

Dette er helt i samsvar med et kristent menneskesyn. Gud holdt Adam og Eva ansvarlige for deres moralske svikt. En dag skal alle mennesker stå til ansvar for Guds domstol, for sitt liv og sitt forhold til Kristus. Ingen kan da bli frikjent ved å vise til arv og miljø. Men evangeliet er grensesprengende: Alle – uansett arv, miljø, svikt og fall – kan bli frelst og erklæres rettferdige ved troen på Kristus.

Denne troen er en Guds gave, sier vår Bibel. Her åpenbares menneskets åndsdimensjon: Mennesket kan påvirkes av Gud. Gud har talt til mennesket helt fra det ble skapt. Gud har sørget for at Guds Ord finnes i verden, som en spesiell åpenbaring om Guds vilje og Guds frelse. Gud kan handle inn i menneskets liv, slik Luther forklarer det i sin lille katekisme: "Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komme til ham, men Den Hellige Ånd har kalt med ved evangeliet ..." Vi leser om Gud som opplyser, helliggjør og bevarer troens folk, tilgir synder og skal en dag oppreise alle som tror på Kristus til et evig liv. Et menneske er altså gjenstand for Gud nådehandlinger. Uten disse er vi forlapt.

Et kristent menneskesyn

Kirkens bekjennelsesskrifter lærer at menneskets frie vilje gjelder de ting som er underlagt den menneskelige forstand. Arvesynden fører til at mennesket ofte følger sine onde impulser. Djevelen er virksom i den ugudelige, men også i den troendes gamle syndige natur. Dette "kjødet" kjemper imot Åndens nye liv. Denne indre kampen fører med seg et stadig behov for syndenes forlatelse. Samtidig blir troen grunnfestet i visshet om Jesus har sonet synden og tilregnet synderen sin fullkomne rettferdighet.

Det kristne menneskesynet er samtidig både realistisk og frigjørende. Vi er påvirket av arv og miljø. Men vi er vesensforskjellige fra dyrene, idet vi har moralsk ansvar for hverandre og overfor Gud. Vi lever i syndefallets verden der Djevelen påvirker oss. Men i denne verden handler også Gud, idet han kaller til tro på Kristus og gir nådens gaver til alle som vil ta imot. Dette menneskesynet kan verken kjønnsforskningen eller evolusjonsbiologien avdekke. Men vi fastholder det i frimodig tillit til Ham som har åpenbart sannheten både om mennesket og om seg selv.